

ШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунист партиясының

Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттеринин,

ажылчы чоннар депутаттарының область Советиниң органы

1953
июнь
9
ВТСРНИК
№ 110 (2795)
ӨРТӨЗ 20 КОП.

БО ХҮНГҮ СОЛУНДА:

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНДЕ (1 арын).
Областың колхозтарында (1 арын).
ПАРТИЯҢИ АМЫДЫРАЛ: СЭП
Каз-Хем райкомунун VII пленуму.
С. Сандам.—Бистич бөлүмүвүс (2 арын).
М. Сымаа.—Эки ажылдык майгын өрөк-
лекчиси (2 арын).

С. Тамба.—Шылгарангай резолюсу
демократ (2 арын).
Н. Михайлов.—Орус уагустун аждары
арткенин (3 арын).
М. Чамбал-оол. Нияттиң мал ажы-
лыгыга кол кичөөнгейи салыр (3 арын).
С. Назаров.—Ногашчыдылгага үрөс-
төнүс (3 арын).

ден өстүргөн теректи ажылдар (3 арын).
И. Артемов.—Топ Африканың Федератив-
циянын тургузарынын планы деп чүгү? (4
арын).
Кореяда болушкуннар (4 арын).
ССРЭ-нин командири баскетбол талаа-
гына Европаның чемпиону (4 арын).

Күүселдениң хыналдазы — организаствыг ажылда кол чүүл

Партияның XIX съездин бистич чурту-
вуска коммунизм тургузушкунунун улуг
программасын айтып. Съездин шийт-
пирлери болза, улус ажил-агыйынын
адырларына партияни ууртулганың ден-
незин улам бедилери, партияни-органи-
заствыг болгаш партияни-политиктиг
ажылды бүгү кемчегер-биле күштедире-
рия партияни организацияларындан негезен.
Организаствыг ажылда кол чүүл болур
күрүмнүн шийтпирлеринин болгаш кү-
селдениң хыналдазы партияни организа-
цияларында ам-даа четпес боттанып турарын
съезд демдегезен.

Партияның область комитетиниң чоокта
чаа болуп өрткөн V пленуму күрүмнүн
хыналдазы областың партияни организа-
цияда четпес чоруп турарын демдегези-
паан, съездин шийтпирин эчизинге че-
дир күрүмнүн, кадрларын шийтпир адыр-
ның болгаш күрүмнүн хыналдазын чор-
уруларын херөөн бодунун кол ажилы
болурун партияни организацияларындан
негезен.

Партияның болгаш чазактың директива-
ларының база боттарының шийтпирлериниң
күрүмнүн хынаары болгаш организа-
таствыг партияни организаствыгынын
болгаш райкомдарынын бирги чергенин ху-
ддегези болур. Удуртуу-төргө, директи-
валарының күрүмнүн хынаары болур деп
аш И. В. Сталин бисти өрөктөгөн.

Директиваларының болгаш шийтпирлериниң
күрүмнүн хынаары бистич ажилы-
выста четпестери чогуу үезинде ууз-
гаар талаа-биле партия болгаш совет
органларының ажилына дуузар, ол четпес-
тери төртүндүрүп турар чыдагааннар-
нын үндезинин илердир, четпестери
уузгаар талаа-биле кемчегерини күрүм
болза ажилга үстүшкүнерин болгаш
сандараакчыларын болдурбас. Күүселде-
ниң хыналдазын шийтпирлеринин организа-
таствыг болгаш партияни организаствыгынын
ажылды мергежилин эки билип адырына,
оларны удуртуу ажилдарга депшидеринге
дуузаалар, оон ырай четпестерге элпеш чок
болур чорукта, партияның болгаш күрүм-
нүн херөөн бердинген, ак-сеткилди бол-
гаш чурунуң болур чорукта оларны кич-
илдеринге ол канчаар-даа өвөкө улуг
ролдуң.

«Иччарга, күрүмнүн хыналдазы эчиз
сорулгага четкен түрүн дээр болза, бети
дөргө-ле ийи чүүл өрөкчөк чутула: бирде,
—күүселдениң хыналдазы үстүлг
өвөс, харын үргүлч болган турары; ий-
де,—партия, совет, ажил-агый организа-
цияларының бүгү эвендарына күрүмнүн
хынаар херектиг багытына ийги чер-
генин кижилери өвөс; харын чогуу авто-
ритеттиг кижилер—организацияларының
удурткучлары боттары турары»—деп аш
И. В. Сталин айтыган. Баштычының бол
айтышынын боттандырып турар пар-
тия, совет органларының удурткучлары
ажылда улуг чедикширерин болуп турарын
амыдырал бадыткан турар.

1952 чылда Бай-Тайга районун кол-
хозтары чуртталга ажылдарынын болгаш
мал калмааларынын туудуларынын планын
эки күрүмнүн, а Чоюн-Хемчи район бо
чылды чакы тартылган эки агротех-
никтиг хуузада бистич область бир ду-
гаар дооскан, чүгө дөргө, ол райкүсөм-
нар болгаш партия райкомдары директи-
валарының күрүмнүн организаствыгынын
экижидип, боттарының шийтпирлериниң
күрүмнүн хыналдазын доктамап чор-
рудуп турганнар. Ол райондарынын удуртуу
ажылдарынын планын оонадаларынын
күрүмнүн боттары контролдап, ажилда
четпестери оперативтиг узуткап ал кел-
генер.

Иччарга-даа, партия, совет, ажил-агый
органларының чамдыг удурткучлары
күрүмнүн хыналдазын шийтпирлеринин организа-
таствыгынын айтырын утуп турар факты-
лар бар болуп турарын СЭП обкомунун
V пленуму демдегезен. Шийтпирлериниң,
доктадаларын болгаш айтышыларын
хөй үндүрүп, аңаа ажилдык дыка хөй ү-
шагын арттырып тура-ла, а күрүмнүн
хыналдазын организаствыгынын, шийтпир-
лериниң күрүмнүн хынаарынын херөөнге
ыракта-ла четпес кичөөнгей салып турар
партияни организациялары бар.

«Эки декларациялар болгаш резолюция-
лар дөргө,—ол, херектиг чүгө эгези, чүгө
дөргө, олар тилелгенди бодун өвөс, харын
тиилээр дөң күзелди илердир турар».
Эш И. В. Сталинның бо өрөдизин удуртуу-
чу ажилдардылар билдир ууртуу. Шийт-
пирлерин боттандырып организаствыг

ажылдап, демиселди организаствыгындап,
кижилери шийтпирлеринин шийтпирлеринде,
удуртуу органларынын үндүрүп шийтпир-
лериниң күрүмнүн хыналдазын
хамарзыр. Ол чүгө дөргө, чүгүн-базын
бергелер-биле калыг-дыкун демиселди чор-
урулар, бергелерин ажил өрттери, ол бер-
гелерин тилелеринче ажилчы чоннарын
соруу киирип мобилизаствыгы болур.

Партияның Кызыл хоорай эртен
чылдык декабрьның 4-те № 2 шийтпириниң
партияни организаствыгынын ажилынын ду-
гайында шийтпир үндүргөн, иччарга оон
күрүмнүн организаствыгына, күрүмнүн
хыналдазын-даа чорутпаан. Оон түнелди-
де ол шийтпириниң күрүмнүн чорутууна,
эге организаствыгынын ажилы экижир ха-
маан чок, харын ол дугайы эге организа-
циянын нийти хураалына бестин чүгө-
лазып көрдүмөн болган.

Күрүмнүн хыналдазын доктамап
өвөс болдурар чорук партияни чурттуу
кошкардырына, ажилды харымсалган чид-
диринге чидирер. Барын-Хемчик, Кы-
зыл көдө партия райкомдары шийтпир-
лериниң күрүмнүн четпес организаствыг,
колхозтор туудууну планын оонадалары
күрүмнүн шийтпир турар. Партияның Каз-
Хем райкому колхозтарга мал ажылын хө-
ждүренин планын күрүмнүн дугайында
СЭП обкомунун бюрорунун доктаалын
күрүмнүн шийтпир чүгө салбаан, мал-
чынар ортузунга политиктиг кижизиди-
ге ажилын күштедирериниң ортуна, оон
кошкартып, малчынарның социалисттиг
чарыкын организаствыг. Күсү-кышкы
үездери колхозтарынын малы хөй чидир-
лиг болган.

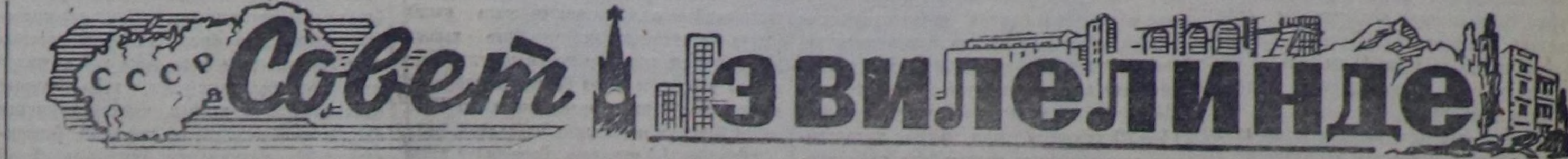
Партия обкомунун болгаш область Советиниң
күрүмнүн комитетиниң шийтпирлериниң
күрүмнүн талаа-биле чуртук чок бол-
гаш харымсалга чок чорутуу ол ышкаш
областың организаствыгынын удурткуч-
лары болдурар турарар. Иччарга обла-
стың коммуналдык өрөкчөкчиси эш Екимов,
областың «Сельэнерго» которманын на-
чарыгы эш Симанов олар болза, партия
обкомунун пленумдарында болгаш бюрор-
унга оларын ажилынын дугайында бол-
ган шүгүмчүлөрдө чотуп түнелч бол-
байн, улетпир продукциянын кылдып үн-
дүрүшкүчү болгаш колхозтор төлтө-
риниң электрификациязына үстүшкү-
нер болур чорукту ам-даа узуткап ал шы-
дааннар.

Удуртуу органларының директиваларын
күрүмнүн ак-сеткилди өвөс болгаш хар-
ымсалга чок көөр чорук бюрократизмин
эч-не айымдыг болгаш хоралыг илергей-
лешкини болур дөргөн билери чутула.
Партияни организаствыгынын сорулгазы
болза, партия, совет база ажил-агый ор-
ганларынын удурткучларынын талаа-
нда көндөлөр-бюрократтиг удуртулганың
хевирлериниң илергейлешкинери-биле
шийтпирлериниң демиселери, база күрүмнүн
хыналдазын организаствыгынын дөң
удуртуу ажилдарынын харымсалга
билдери болур. Партияни организа-
циялары боттарынын ажилын хун-бүрүнчү
организаствыгынын ажилына, шийтпирлериниң
херек ырында күрүмнүн хыналда-
зынче угандырып күштедирер.

Күрүмнүн хыналдазын чүгө үстүкү
удуртуу организаствыг чорудары-биле
кызыгаарлатыны четпес практика дээр-
ни билидир. Партияни организаствыгынын
күрүмнүн хыналдазын болгаш организа-
таствыгынын чорударына, партияни
калбак массаларынын, активтиг, профви-
лдериниң, комсомолдун болгаш өскө-
дө хөй-ниити массалыг организаствыгынын
киржилгезин илешпейдир болгаш оларга
быжы-биле дааныр ууртуу. Иччарга тө-
лөдө, шүгүмчүлөди болгаш бот-шүгүм-
чүлөди, иччарга оодадан өрү шүгүмчү-
лөди бүгү кемчегер-биле калдырар бол-
гаш деткир, совет, профвилен болгаш
комсомол организаствыгынын организа-
таствыгынын ажилын күштедирер херек.

Партияның болгаш чазактың директива-
ларынын, а ол ышкаш боттарынын шийт-
пирлериниң күрүмнүн дөң контрольду
күрүмнүн дугайында стилинчи ай-
тымшыларын шийтпир болгаш чайгы
лыг чокка боттандырылбаан, бистич пар-
тияни организаствыгынын партияни XIX
съездиниң төгүлүг шийтпирлерин кү-
сидирин чедип алыр болгаш областың со-
циалисттиг чартылгазын доозарын ханды-

Хемичи парому тургустунганында бээр
(2 неделяда) Абакан—Кызыл аразында беш
калап чорган.
Коллективте шак ындаг ак-сеткилди,
күш-ажылга организаствыгынын көвүтөөн.
Иччарга Иван Поминов маймын оона-
лазын 150 хуу күрүмнүн, чолаачы Петр
Кутарин 4000 тоннокилометр норманын
6247 ындыр ажилдаан.

Ажар АССР. Бапитал септел-
гени соода көдө ажил-агый өр-
төнерин Бүгү-эвилел академия-
нын дыштанылга бажыны Махи-
джуринде ажилыган.
Чурунга: академиянын дышта-
нылга бажыны.
Чуруу В. Бабаянны.
СЭТА-нын прессклишези.

Белинский дугайында кино

Орустун улуг революсту демократынын
амыдыралынын болгаш ажил-чоруду-
ганынын дугайында «Белинский» деп чак
ураачен кинону хөй ниятиге көрдө-
зи июнь 2-де ССРЭ-ниң культура Министе-
рствозунга болган.

Кино Москваның кинотеатрларынын
экраннынче июнь 4-те үнгөн.
(СЭТА).

Азербайджанда тарая ажаап алышкыны

БАКУ. Азербайджанда тарая кезилгези
агезен. Республиканың эч-не улуг тара-
лап чери — Суган ховузунун колхозтары
тарая ажаап алышкынычче бир ду-
гаарында киркенер.
Хилдин болгаш Холукарабужак МТС-
териниң шунту комбайнлары Хилдин
районун бүгү-ле тарая шөдөринде ажил-
дап турарар. Комбайнлар шак графиги
барындаалап стахановчу эзу-биле
ажылдап турарлар. Тараа ажаап алыш-
кынынын бүгү ажилдарын хөргүлч
чорудуп турар. Басумов аттыг колхозтун
шөдөринде комбайнер Надир Бабеев
гектар бүрүздөн 18 центнер арбайын
кестирбешаан, бастырып турар. Баштай-
ла кесип, бастырган тарааларын ол колхоз-
тор Хилдиниң белеткеп пунктузунда апы-
рып дужааганнар.

Республиканың Сальянская, Велаская,
Геранбийская болгаш өскө-дө МТС-тери
тарая шөдөринче боттарының комбайн-
ларын үндүргөнер.
(СЭТА).

Киргизиянын колхозтарында электрижидилге

ФРУНЗЕ. Колхоз бүдүрүлгезин улам-ла
электрижидир Киргизияда бо чылын база
үргүлчүлөп турар. Моторларын өрткөн
чылды барык ийи катап хөйү бо чылын
тургузар. Иччарга тарая арыгаарына
болгаш мал чени белеткээринге электри
күжүн ажилдары дыка улгадыр.
Кызыл-Аскер районун «Киргизия»
артельде 20 хире электромоторлар ажилдап
турар. Олар тарая арыгаар машиналарын,

савап доозар машиналарын, мастерская-
ларда ставоктарыни хөлдөдирип турар.
Дээрбелдер болгаш өскө-дө бүдүрүлгө-
лөрдө электри күжүн калбаа-биле ажилдап
турар. Колхоз чыл санына чүс-
чүс күш-хүннерин камнап ап турар.
Беш дугаар беш чыл планынын чыл-
дарында республиканың колхозтарында
электромоторларынын саны ийден хөй
катап улгаткан.

Массалыг сиген кезилдезинин бүдүүзүндө

Чурттуу мурнуу талаа районынын
колхозтары болгаш совхозтары ний-
тинч малыга мал чениниң быжыг
суурун белеткеп турар.
Кировград областың колхозтарында
мал ченини белеткеп эгезен. Силосту
салып, боду үнгөн болгаш тарымал
сигенеринге кез берген. Мал чени белеткээр
механизаствыгынын 85 хуу чедип
турар. Чилээ, Борбинский районда сиген
кезилдезин хунуңче 42 сенокосилка-
лар ажилдап турар. Машина трактор
станцияларынын механизаторлары сиген
кезилдезин белеткеп турар.
Приморьеңиң Хороль МТС-тиң коллекти-
ви сиген кезер машиналарын септел-

лин хуусаа бетинде дооскан. Ол мурна-
чы МТС сиген кезер болгаш силос кылдыр
ажылдарынын хөй кезин экир чылды-ла
механизаствыг. Ол ам сиген кезилдезинче
кырайа бир дугаарында киркенер. Сиген
кезеринге мында үш-үш сиген кезер ма-
шиналарын 12 тракторларын тургускан,
хөй чер алыр дьрбааштары ол хире
саныг тракторларын ажилдарын турар.
Бөлөөнер, сарааттар тургузарын ме-
ханизаствыг. Силос култураларын кылды-
рын база механизастаан болгаш ол ажил-
га таарыштыр дерин каан беш комбайн-
ларын тускайлаан.
(СЭТА).

Балыкчылар ортулуунда

МАХАЧКАЛА. Баспийниң Аграхан ше-
нөөнүн соңу талааның Балыкчылар ор-
тулу бар. Мында Октябрьның 13 чыл
ою» деп дагестан колхозтун кезигүүнери
чурттан, ажилдап турар. Балыкчылар
чуртка чыл-бүрү ои-он муң центнер про-
дукцияны берип турарлар.
Балыкчылар ортулуунда улуг суур
өзүп келген. Чедип чыл школазын тур-
гускан, мында балыкчыларын 230 бачин
уртугары өөренип турар. Ясли, эмгелге,
(СЭТА).

почта ажытылгалаан. Соелту чылдын
дургузунда 30 балыкчылар чак бажылар-
же көжүп киргенер. Ийи дугаар улуг
клубтун туудушкуну эгезеп турар.
Ортулуку бажыларынын шунтуун
радиожуткан болгаш электрижигез.
Сүстүгүн чылдар элевациянын орнуна
салты өстүргөн. Бо чызын 700 мыштарны
аңа олурткан.
(СЭТА).

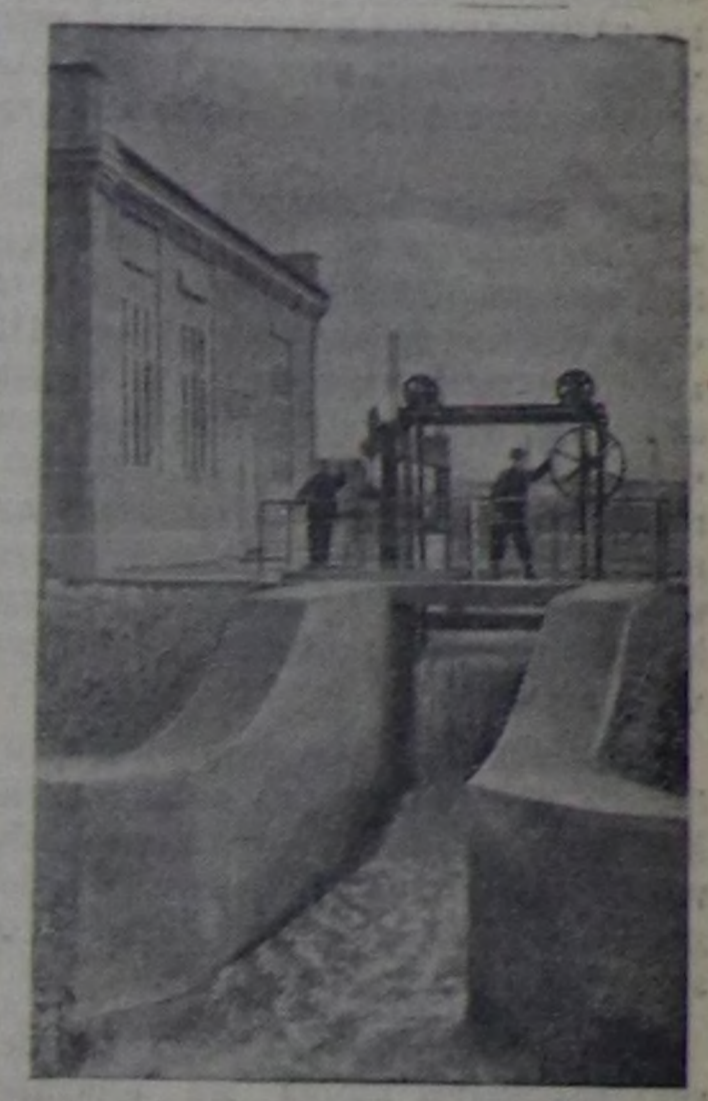
Дагжыларның чедикширерин

НИЖНИЙ ТАГИЛЬ. Высокогорскийниң
демир руднигынын дагжыларын июльнун
4-те чартык чылдык планын күрүмнүн
нер. Олар алды ай ооналганында 60 муң
тонна руданы ажил берген, боттарынын
чылда алган социалисттиг хуузалгезин ба-

за күрүмнүн. Эртен чылдык бо үе-
зинге дендөргө, руда кызылдан 12 хуу
өскөн болгаш планга айтылганыга болдур-
га бот-өрөк 2,1 хуу жуудатылган.
(СЭТА).

Челябинскиниң Сталин аттыг трактор заводу. Совхозтарже болгаш МТС-терже
чорудар тракторларын белеткеп турары.
Чуруу В. Георгиевти. СЭТА-нын фотохрониказы.

Бо чылын Украинаның суурла-
рында суг күжү-биле ажилдап 60,
чылды күжү-биле ажилдап 15
лектри станцияларын туудуп турар.
Республиканың барын талаа
областында электрижидилге чедик-
шиниң чоруп турар. Черновиц обла-
стынын Вижицкий районунун
«Раданьска Букovina» колхозунга
гидроэлектри станцияны чокта чаа
ажылдап кирген. Электри күжүн
мал ажилынын фермаларына
ажылдап турар. Ол ышкаш колхоз-
чуларын 800 бачынарын электри-
жигезин.
Чурунга: колхозтун чаа ГЭС-ни.
Чуруу В. Карповтуу.
СЭТА-нын прессклишези.

Киргизиянын көдө черлеринде эн улуг ГЭС

КАЛИНИНСКОЕ. (Фрунзе область). Чүй
шывазынын барын кезеп келдир
аккан кадыр-бөрт дагалы Карабалык
деп көмдө Киргизиянын көдө черлеринде
эч-не улуг электри станциянын ту-
душкуну каалырып үнгөн. Ол чаа элек-
три станция болза, Калинин, Петров
болгаш Шафиллов райондарын улгаттыр
катышкан 13 колхозтарын база көдө
суурларда турар МТС-терин болгаш чур-
тултурунун хөй бүдүрүлгелерин ханды-
рар уурдуң.
Оон туудунда берге ажилдары мех-
анизастаан. Бетон кылдыр завод ажилдап
турар. Экскаваторлар, бульдозерлар бол-
гаш өскө-дө машиналар чер кызарынын
ажылдарын доозуп турарлар. Гидротехни-
тиг туудуга бетону куткан, ГЭС-те тур-
биналар болгаш өскө-дө өт-херекселер
чеде берилгезен.
Районнар аразынын суг күжү-биле
ажылдар электри станцияны чыл төнчү-
зүндө долузу-биле ажилдап эгезер. Ол
Киргизиянын 1949 чылда ажылдап
кирген көдө черде бүгү-ле электри ста-
нцияларындан бүдүн чартык катап хөй
электри энергияны берер. Ук электри
станцияны колхозтарынын шаңдарына
жыл мал фермаларына бүгү-ле ажилдар-
ын механизастаарын хандырап.
(СЭТА).

ОБЛАСТЫҢ КОЛХОЗТАРЫНДА

Тудугжу шалыгы ай дөзөш

КЫЗЫЛ-МАЖАЛЫК. (Радио-биле). Рай-
онда чарлаткан тудугтун шалыгы
айы дөзө колхозтарда бызаңчылар улам
бедиткен хуузалгелер-биле ажилдап ту-
рар.

Аянгагыда «Комсомол 30 чыл ою» кол-
хозтун тудуг бригадасында эш Лопсанниң
удуртуп турары херэженериниң тускай
эвенозу бар. Хүнде 24 чүдүк чонар нор-
мазын 35—40 чедир кылдып турар Севил-
баа, Кара-кыс ышкаш тудугтун шевер-
лер эвенода хөй.

Шалыгы айны баштайгы чартымында
1200 чүдүк чонар планын ол эвено 1400
чедирген. Иччарга тайгада мыл белет-
кеп турарлар 1020 чүдүктөрүн кеспи-
шаан, оон 170 ажыгын машина оруунда
сөөрткөнер.

Күрүмгө дүк дужаалдары

Дүк дужаалдазын дүргөн күрүмнүн
дөң Суг-Хөл районун Борз-Тайгала
«Сталинчы орук» колхозтун ажил-ши-
чялери өрөстиг ажилдап турарлар.
Колхозтун хөй малын кыргыздары

өй-шаанда эгезеш, хөй кыргыздары
1200 хөйну хол хачымын-биле, 800 хөйну
электри күжү-биле чидирг чокка кы-
гааш, дүк дужааларын күрүмнүн
ажыр күрүмнүн. Ам керээ эзугаар район-
нун белеткеп черинге дүк дужаалдазын
база доозуп турар.
Хөй кыргыздарында 60 ажыг колхоз-
чуларын быжыгаан тургускан. Олар ук
ажылын эки шынарды доозуп турар.

БЫЗЫЛ-МАЖАЛЫК. (Радио-биле). Ма-
алды чайгы септирилгезин хайры органи-
заствыг, күрүмгө дүк дужааларын дүгө-
дир сорулга-биле Барын-Хемчике районда
Ворошилов аттыг колхоз хөй кыргызда-
зын чедикширерин чорудуп турар. Июнь
1-ге чедир 1114 килограмм дүк кыргыз-
тынган.

Колхоз бо чылын күрүмгө 364 кило-
грамм дүк дужаар планын 686 килограмм
кылдыр күрүмнүн, ол ышкаш 93 кило-
грамм чед база дужаатылган.
Кыргызда талаа-биле хүнде 25 өшкү
кыргыз норманын эш Севил 30 баш че-
дир, а эш Тарлаа 15 хөй кыргызын 20
баш чедир күрүмнүн турар, ындаг ишчи-
лер колхозта бар. Колхозтун малы серини
тайгаларже бөлүк-бөлүктөп үнүп эгезен.

ШАГААН-АРЫГ. (Телефон-биле). Улуг- Хем районда Жданов аттыг көдө ажил- агый артели (даггазы эш Тугаржап, парт- организация секретары эш Белек) бо чы- лын күрүмгө 400 килограмм дүк дужаар планын 535 килограмм кылдыр кирген, ол ам-даа уламчыл турар.

Колхозта коммунист Соскармаага баш-
таткан кыргыздар июнь 5-не чедир
700 өшкүнүн болгаш 614 хөйну дүгүн
ажаап алганнар. Хөй кыргызын ажил
графиги эзугаар чедикширерин болуп,
ам барык доостур четкен.

Бедик дүжүт алырынга белеткеп

Улуг-Хем районунун Шагаан-Арыг МТС-
аның амык комбайнери эш С. Даязы-
Белек 1952 чылда «С-4» деп боду чорур
комбайн-биле 400 ажыг га тарааны кезип,
9000 ажыг центнер дүжүттү ажаап, эки
түнелди көргүскөн. Эш Даязы-Белек бо
чылды 500 га тарааны кезип, 10000
центнер дүжүттү ажаап ап, сезонда 200
килограмм алыр чүдүү камнап алыр деп
бедиткен хуузалгезин алгаш, комбайнның
септелгезин хынамчыл чорудуп турар.

Ол септелгезин хүн норманын 150—170
хуу күрүмнүн турар.

Өвүрнүн малчынарында

ХАНДАГАПТЫ. (Радио-биле). Өвүр рай-
онунун Дус-Дагга «Совет Тываның беш
чыл ою» колхозтун малы бүрүн чайла-
лаан. Колхозтун даггазы эш Кочуш, парт-
организация секретары эш Доржу олар бо
ажылдарын белеткеп организаствыгын эки
хандырган.

Чалаанын Бурганның чайлагарында
1230 баш шөз мал дөрт кезек одала-
тылган, мында 70 амык шарлар база се-
миртин турар, Чынгашта 460 ажыг хөй
чайлагалытылган.
Ак-Кара-суг, Чылай-Хемнер ол иччар
одал созуп септирерин-биле 110 сувай
инек, 70 болдурга, 1600 ажыг шөз мал

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ

СЭКП Каа-Хем райкомунун VII пленуму

СЭКП-нин Каа-Хем райкомунун VII пленумуна «Часкы тарыхта үеинде социализмге чарыштарын түнөөлөрүнүн дугайында» райком секретары эш Середкиндин иретинде чугаалашкан.

Райкомдун колхозчу ажил-инжилери, механизаторлары часкы тарыхта кирип тура социализмге чарыштарын салып, чак-чак бедиктен хүдөөлөгөн алганнар. Часкы тарыхтагы доосканы-биле холбоштыр алдынган хүдөөлөгөн түнөөлөрүнүн районга үндүргөн.

«Ызыл сымлыс» колхозтун ажил-инжилери боттарына алган социализмге хүдөөлөгөн алдары-биле күтселин, тарыхта күдүктөөлөрүнүн тарыхтагы 8 ажил хүдөөлөгөн дооскан. Ол мынам «Победа» колхоз хову ажилдарын 9 ажил хүдөөлөгөн дооскан.

Тракторист эш Малшев «АТЗ—ПАТ» деп тракторга үш чаштырыкчыларын козуп алган май бирин алдарына 156 га черин чаштырган, бир элекке шилтеде 412 килограмм кывар-чаруу чүдөлөрүн камнап алган. Тракторист эш Болдырев май бирге чедир 150 га черин чаштырган, 305 килограмм кывар-чаруу чүдөлөрүн камнап алган. Ол мынам белик көргүзүлгөн трактористтер эштер Б. Дресвицкий, Селин, Моголков, Потылицын болган өскөдөр-дөз чедип алганнар.

Чаштырыкчы колхозчулар Суванни, Яновлев, Серел-оол, трезин дажыгычызы Момбурут («Сталинчы орук» колхоз), чаштырыкчылар Дегер-оол, Романов, Молодцов («Победа» колхоз) болган өскөдөр-дөз эки түнөөлөрүн чедип алганнар.

«Ызыл сымлыс», «Победа», «Большевик» колхозтары партия аге организациалары часкы тарыхта үеинде партиянын агитация-массалык ажилдарын өкөргөндөстөөнөр, социализмге чарыштарын түнөөлөрүн үндүрүп, агитация-массалык, яна согушарын доктамап кылдып, күдүктөө болган көргүтүп сомбарларын дегип турганнар. Агитаторлар эштер Белик, Рукавицын, Микущина, Попова болган өскөдөр-дөз механизаторлар, колхозчулар ортузунга бексиздерин, лекцияларын, лекцияларын үргүзүп чорутканнар. Олар механизаторларын болган колхозчуларын алган социализмге хүдөөлөгөн

өргөндөрүп, кайы хире күтселинги турарын чугаалап берип турганнар.

Часкы хову ажилдарына улуг четтөөр базга турган, социализмге чарыштарын күтселинги бүрүнү-биле чедип албаанын пленумга демтегелген. «Октябрь 14 чыл өкө», «Ленинчи орук» болган өскө-дөз чаккы колхозтар партия организациалары ажил-агитациян өз чутуда кампаанын үеинде партия-организациян болган политика ажилдарын четтес тургусканнар. Мынчанаш өз колхозтарга часкы тарыхта 15—20 хүнөөрге улам, чаккы культуралар тарыхтагынын таламы-биле план күтселинги. Бот оожурган, мурунуга турар орулгаларын чедир өрөшүп өрөсчөк чорук тарыхтагы чогуту өйүндө дооскан «Ызыл сымлыс», «Сталинчы орук», «Победа» колхозтар белик техниктиг, мал чедип болган позва культураларын тарыхтагы доосканыга чедирген.

Ол бүтүнү түнөөлөгөн райондун «Октябрь 30 чыл өкө», «Сталинчы орук», «Октябрь 14 чыл өкө», Ворошилов аттыг колхозтар болган Сарыг-Сеп МТС боттарына алган хүдөөлөгөн күтселинги.

Пленумга сагал берген райондун көдөө ажил-агитациян өргөдөкчиси эш Аганов колхозтарын үндүрүчүлөрүн, партия организациаларын сизен өзгөчө-тирлегели тарыхта шилтедеп албайн, чаккы болган хей чылдарыг сизенин тарыхтагынын планын күтселинги турарын дөш шүгүчүлөгөн. Ындыг таварыштар «Сталинчы орук», «Победа» колхозтарга онза өлөсчү турар.

«Октябрь 14 чыл өкө», «Октябрь 30 чыл өкө» колхозтарга партия аге организациалары колхозчулар болган механизаторлар ортузунга агитация-массалык ажилды кошкоча чоруду, социализмге чарыштарын түнөөлөгөн тарыхтагы, шак трафиктин тургусууну турарын Сарыг-Сеп МТС-тин директору эш Зайцев шүгүчүлөгөн. «Октябрь 30 чыл өкө», «Ленинчи орук» колхозтарга ажилдап турган механизаторларын культураларында хандырылган четтес турда, өз колхозтарын партия аге организациаларын секретарыларын эштер Чунарев, Саранулов олар хову тураларына белик чорбанын өз база демтегелген.

«Ленинчи орук» колхозта партия аге

организациян (секретары эш Саранулов) социализмге чарышты үндүрүчүлөрүн, политика-массалык ажилдарын четтес организациаларын эш Ткачев шүгүчүлөгөн. «Ызыл сымлыс» колхозта участок агроному эш Котельников часкы хову ажилдарын белик агротехниктиг өрттөрүнөгө салгып салбаанын, чаккы тарыхта кылдырынга белектилген черлерге кызыл-тасты тарыхта өз көрүп өрттүп турган райондун көдөө болган колхоз тургусууну кидининги өргөдөкчиси эш Прончатов болгуну сагалыга чугаалаган.

«Октябрь 14 чыл өкө», Ворошилов аттыг колхозтарын даргаары эштер Елисеев, Киселев болган «Ленинчи орук» колхозта парторганизациянын секретары эш Саранулов олар боттарынын санааларына Сарыг-Сеп МТС-тин четтестерин шүгүчүлөгөн. МТС көдөө ажил-агитациян чаккы чедип херексиздерин, тракторларын чаккы септелген четтес чорутканын биле ажил-сагалдар, хей септеге кылды таварыштар турган. МТС-тин баштаар чери техниканы болган механизаторларын колхозтарга шын өсө хууш тургускан.

Часкы тарыхта үеинде чер-черге УАУ тургусууну чогуту негеделине чедир организациаларын чорутканы агитация-массалык, политика ажилдарын четтес учуртканы дөш СЭКП райкомун, райкүсүмнү пленумга сагал берген шүгүчүлөгөн. Партия райкомунун секретарыларын эштер Веранин, Чугур оларын Ворошилов аттыг колхозтун колхозчуларын мынча көрүп өрөшөөнөр, тажыкылар деп эш Киселев чугаалаган.

Райкомдун колхозтарын арамында часкы тарыхта үеинде социализмге чарыштарын түнөөлөгөн ам-дөз үндүрбөөнү-биле колхозтар арамында шилтеп чорутуу Кызыл тукут ам-дөз кымык-дөз тымыскаанын райагуском даргазы эш Еленов мынчап чугаалаган.

Иретинген четтестерин дарып уузуулар, чедир тарыхтагы культураларын, мал чедирин кыска хуушсада доозар кылган болган тарыхтагы чаккы ажаагынын амман өгөлөп күтселинги пленум партия организациаларында, колхозтар баштаар черлеринде негез.

Пленум чугаалаган айтырып таварыш биле диктанды хүлөп алган.

Бисшиң бөлгүмүвүс

Сут-Хал райондун Бора-Тайга суугузунда улуттар батышкан «Сталинчы орук» колхозта партия аге организациаларын чаккында СЭКП төөгүтү өрөшөр бөлгүм болгуну ажилын өрөдөлгө чаккынын өргөндөгөн өгөлөш амга чедир доктамап чорудуп келген.

Бо арамында бөлгүмүнү күчөлдө 22 удаа бедик дененде өрттүп келген. Бөлгүмдө 5 коммунистер, 5 комсомолчулар болган 7 совет активтер хаара туттунгон. Бөлгүмдү өрөдөлгөн белик идея-политиктиг дененде өрттөр, дынакчылар өрөшөп өрттүп турар материалдарын эки

шылтедеп алган дөш кымыкай ажилды пропаганда эш Б. Ламашоол чорудуп турар. Ол кичээлдерге эки белекчелиг келер болган дынакчылар комсомолдун кылдып алдырынга, өрөшөр өрттөп чүдөлөрүн кол утканын кык билип алган турарына үргүчү куулап турар.

Бөлгүм ам үеде партиянын XIX съездинде эш Г. М. Маленковтун иретинде, съездинин түнөөл хуралына И. В. Сталиндин чугаалын өрөшөп дооскан, партиянын Уставын болган белик беш чыл павынын дугайында съездинин директиваларын өрөшөрүнө киркичкен.

Бөлгүмдүн дынакчыларын эштер Балды Чыргал, К. Дамба, Дондор, Дондук, Александр олар кымыкка өрөшөп туралар.

Өңд-бөд чегерелерин чаккы дынакчылар кичээлдерге белекчел чөк келер, өрөдөлгө үзөр таварышталар база бар. Ындыг кижилер болза, коммунист Салчак, школада интернат өргөдөкчиси Бек-Хаа база дынакчы эш Хажмыкан болур.

Бөлгүм болгуну ажилын чогуту өйүндө доозар болган түнөөл кичээлдерин белик дененде өрттөр чоруданы болгуну мурунуга салып алган ажилдап турар. С. САНДАН.

Эки ажилдыг майгын өргөдөкчизи

Чөөн-Хемчик райондун Жданов аттыг көдөө ажил-агитациян өргөдөкчиси дөзү үр үеини дүргүзүндө туруп келген. Ол майгын бир чүдүлдө өрүк алсы, ийи чүдүлдө хандырып турар херекчелеринин саны хей болганы-биле районга база бир өң-өңе улуг барган саарылгалыг майгын-нарнын бирээни болуп турар.

Мынчага-даа ол майгын моон мурунуга ёзулуг ак-сеткилдиг, мурунук дүргүлдөргү салгыкчылар-биле хандырылган-нын харааны-биле анча дык хей кижилер улам-жараа талажып үтүп, хей санын сымчылгалдарын кылдып, чонуну мурунуга эддек өвөс чоруктарын көргүзүп, баран-саран-биле чедимче чок хандырып, багай ажилдыг майгындын бирээниге саналып келген.

Анаа өрткөн 1952 чылдын октябрь ай-дан бээр Манчин-Доржу дөшүн ажилдап эгелөөн болган баштайгы хүнден эгелөөн-ле ол санынын салгып чартынып, ёзулуг-ла совет салгытын шын көрүм-чүргүмү тургустува берген.

Чүд дөзө, майгыннын ишти, дашты арыг, анаа каалаб херекчелерин бараннар-моон-моон-биле үзүктөл чок көзүп турар аларын. Мынганга колхозчу чонуну онза херекчелерин бараннар шай, дус, тапкы, керсин элбешиндин-биле бар, ол мынам көдөө иретиндеги: башкылар, экичелер дөш өскө-дөз тусгай өрткөнтөр азы-чөм продукттары-биле үзүктөл чок хандырылган турар.

Эш Манчин-Доржууну шак мындыг чоңга эддек, чонуну чугаа херекчелерин дөзө чүткүлдүг чоруну харааны-биле баран саарылгалынын планы өй саналып үргүзүп 100—140 хуу чедир күтселинги, районга база бир эки ажилдыг майгын-нарнын бирээниге саналып турар.

Эш Манчин-Доржууну мындыг кымык ажилын чон улуу-биле үеелеп, аажок үедеп турарлар.

М. СЫНАА.

Келер өөредилге чылынга

БЫЗЫЛ-МАЖАЛЫК. (Радио-биле). Улуг-Алчатында чедип чыл школанын 1953-54 өөредилге чылынга белекчел Барымык Хемчик райондун школаларында дөзөгө санатырып турар. Оттуулар мын хандырылган багай өвөс, туулуга база септеге херекчелер материалдар белекчелденген, кымыр чүдөлөрүн таламы-биле ажилдын трафика тургустууган, бизаачыларын, өскө-дөз ажилчыларын организациалар турар.

Бе бүтү ажилдарын боттуп ишти уузуурун школанын директору эш Сайын-Белек эки хандырып, мынганга хей күш негезин ажилдары шилтегени чаккы өвөс улаа организациалар негез. Мынаа майгын 31-де болган воскресникти чаккы кымыр көргүзүп болур.

Башкылар коллективинде ол хун 18 кижиге 24 кубометр оттуулар мынша машинага чүдүрер кымыр белекчел тургускан, ол хун колхозчуларын 33 кижиге 63 кубометр озага мынча база белекчел берген. М. БУГАЛАДА.

Брасовскийнн фабрика-завод өөредилгесинин школазы. Мурунку столада (солгай тарада ол таража): шүгүктөрүлөр бөлүүнү көчүп эки өрөшөкчилери комсомолчулар Селев-Торжу Сат, Мирон Бахаев, Комбужан Сат болган Спартас Ховалыг оларынн шкода столовазында чедимчи ордуралары. Чүрүү П. Макаровтуу.

Көдөө Советтин сессиязы

Маленков аттыг колхозта мал ажилын, ажилчы чондарын күрүгө мурунуга күтсөтөс чогуту көдөө ажил-агитациян продукттарынын күтсөдөгөн дугайында айтырылганы Улуг-Хем райондун Хейдөргө көдөө Советтин бешки сессиясы чугаалаган.

Колхоз өрткөн чылдын мал кыштагылашынынга эки белекчелин, малды быжык чөм суур, чыныг, чымык көзгөлдөр, эки ажаагы-биле хандырылган иретинин малды менди кыш өшкөк.

Өңд-бөд чегерелерин сөөлдү үеде колхозтун иретиндеги малын чаккы ажаагынын организациалар чорударында улуг четтестер барын, чаккы харааны-биле чок, иретинин малды төтөгчелер таварышталар тыптып келгенин сессияга өлөрдөп демтегелген. Шээр малдарын эки одаараашкынын тургусууна, чаккы колхоздун хойларын кымык хойлар арасына кириптер чүдөлөр илээрөн. Ол чорук малды ажаап турар кижилерин харааны-биле чогун көргүзүп турар. Көдөрчү Ховалыг Дамбаа көдөрчү турары 200 баш шээр малдарын элбешинин күтүп чорударында ойтлап, колхоз баштаар черинин айтымышынын күтсөдөгөн-биле хей баш шээр малдар кымырлар, 10 ажил чаш айып, хураганга өлгөн. Колхоз баштаар чери, партия аге организациаларын таламында колхозтун иретиндеги малын ак-сеткилдиг, шилтеген кижилерге ажаагынын өрөшүн көрбөөнү-биле чаккы хей-иштинин өнүгүгө хөра чедир кижилер бар аларын. Чыныг казырчыларын Көг-оол, Струн-оол олар омаккан ажилдын харааны-биле чок болуп турар. Бир малды олар бөрүгө чидирткен, оозун чаккырыр дөш мал өңчизи Бейдэкайын

арага-биле көзгөлдөп турган, ол мал өвөс зарылган өлгөн деп акт тургузуп алган турганнар. Моддурга партияны Хунажык бир моддурган оорлоп соккан сэткан, баш бирээни болгуну турары-биле өдүргө өскөдөз дугаагынын илээрөн. Ол мынам таварышталар колхозта бар болуп турарын болган бе таламы-биле колхоз баштаар чери (даргазы эш Дадар-оол) чогуту өйүндө чидип демисел кылбайн турарын сессияга санал-шүгүчүлөгөн кылганнар шүгүчүлөгөн.

Ажилчы чондарын күрүгө дүк, элт, ооромо, алгычеш дугаадагы чончүк багай күтселинги турар, көдөө совет (даргазы эш Белек-оол) хандыг-даа көчөгө албайн турарын сессия бөрүү шашп берген. Май 21-ге чедир көдөө Советте колхозчулар болган хуу ажил-агитация чүдө 4 килограмм сарыг күрүгө дугааган. Элт, дүк, алгычеш дугаадагы шүүт чок болуп турар. Харын-даа колхозтун 20 ажил өргөдөгөн хойшактап алган арага-лап турар. Мынганга колхозтун хой, илек фермаларын өргөдөкчилери Балчык-оол, Натип-оол болган өскөдөр-дөз колхозтун күрүгө элт, дүк, сарыг дугаадагы өргөндөгөн чончүкчүлөрүн улугу, арага-хымыкка хандып туралар. Ол бүтүнү уламында колхоз мынчага дөш чаккы грам-даа элт, дүк, сарыг күрүгө дугаагаган.

Айтык четтестерин дарып уузуулар таламы-биле шилтептер херекчелерин өң чорударын сессия көдөө совет даргазы эш Белек-оол, колхозтун даргазы эш Дадар-оол оларга демсеп.

Сессияга Маленков аттыг колхозтун тулук ажилын чоруп турарын дугайында чугаалашкан.

ШЫЛГАРАНГАЙ РЕВОЛЮСЧУ ДЕМОКРАТ

(В. Г. Белинскийн мөчөөнүндөн бээр 105 чыл болганынга)

Революсчу демократ, генийлиг шүгүчүдөгөн Виссарион Григорьевич Белинскийн мөчөөнүндөн бээр 105 чыл болганын совет улусе 1953 чылдын июнь 7-ге тураспап демтегелген.

В. Г. Белинскийн бодун болган өң революсчу-демократтыг литературажү салганы малеттерин «векчуларын» калчакчы хандырылган камгаламыштаа, В. И. Ленин өң ортугун доктамап шимчөөшкенинде өлөп турар төөгүтү черин айтып, XIX вектин революсчу үзгө-бодалынын көзгүлдөшөгө өң жүрүлүшүн демтегелген.

В. Г. Белинскийн бодуну чурталаганын доктамап дөш демиселин орун чырыктылап турар революсчу теориянын дөш тывар дөш чүткүлөгө, Төрөөн чуртунга, улугуна бүтүнү-биле барган болгуну чөк херекте берип чораян.

В. Г. Белинскийн хандыг тургузуга болган кул өдлөөр өргөтө, шаккы чүдүлөгөн идеологиянын, Россиянын болган Бармын чүдүтү идеалистиг системаларында улуг хандырылган шүгүчүдөгөн болган демиселин болуп чораян. Ленин биле Сталин Белинскийн орус улугуна чоругарын болуп турар чаккынын чөк денемиселин болган утаакчы, революсчу демократ болган литераторжү шүгүчүдөгөн деп үеелеп көргөнөр.

Белинскийн утаакчы болган литераторжү шүгүчүдөгөн болганы-биле 19 чүс чылдын дөртөн чылдарында ниятселин депшилтеп кезөөн чойныкчылар улуг улаанынгарын бирөөн, ниятчан мурунук шимчөөшкенинде жөсү кижиге болуп чораян. Ол Россияда кул өдлөөр өргөн болган хандыг өзү-чүрүмүнү буступ джеринин чылган чогун көргөн болган чүрүтүп ниятселин болган күрүгө тургузугун көрүм-чүрүмүнүн демократчыларын өргөткө чугулашкан баш улуг көргөн.

Россияда өң дүргөн шилтептерин ужурап айтырып болза, кул өдлөөр өргөн уузуулар болуп деп Белинскийн бүтүрөп турган. Бодуну ол революсчу

идеясын «Гогольга чачаанынга» төдөрөг айтылган. Ол бодуну мындыг идеясын камгаламыштаа, орус чилинделдин мурунукын

деп кааптарын таарымчалыг үеини дөш деп болганнар.

Белинскийн революсчу демократ болганы-биле Россиянын хосталгалыг шимчөөшкенинде көзгүлдөшөгө күштүг саялдарын чедирген.

В. Г. Белинскийн өрткөн чүс чылдарын дөртөн чылдар үеинде утаакчы-материалист болган шаккында улуг атеист болуп быжыган турган. Анаа чедир бойус таламы-биле өң үзгө-бодалы идеясын херектерин чораян.

Белинскийн материалисти болган өтөсчү үзгө-бодалы болза, чуртта ниятселин амыдырамында аныг демиселин болган хосталгалыг шимчөөшкенинде, ол мынча хандыг ёзуу улуг демиселин чылчак чогутун практикамын, Россиянын болган Бармын чүдүтү материалистиг системаларын өрөшөп көргөннүгү түнөөлөгөн быжыгып дөгүнаган.

Белинскийн философия таламы-биле утаакчы бодаларын үеелеп көрүшкөн, «философтуг идеяларын ёзууг-ла дярин, мерген, боттуп кылдыр революсчу идеялар-биле холбоштырып шыдаан.» кижиге Герцен Белинскийн дугайында билжөөн.

Белинскийн болза, бодуну үеинде өң улуг утаакчы-материалист чораян. XIX чүс чылдын классицистиг орус философиянын тургузуучуларын бирөөн деп ол чыныгу-биле саналынар өргөткө-дөз.

Белинскийн идея-политиктиг болган философу чоругуну көзгүлдөшөгө идеясын үеелдиг чаккы шилтептеринин таламында шүгүчүдөгө таваржып турган.

Орус болган барымын-европа политиктиг болган философтуг теорияларын Белинскийн өрөшөп чораян-ла шын. Ол XVIII болган XIX чүс чылдарын орус болган барымын-европа философу системаларын эки билди турган. Мынчалык ол революсчу-демократтыг загередин улуг утаакчы болганы-биле ол теорияларын болган системаарын кайсын-даа элөр

бейи барган. Ол бодуну мировоззрениен быжырып амыдырамыш, Шеллингтин, Фихтенн, Гегельдин идеалистиг философиянын системаларын, Юстот Контантин позитивизмин болган өргөтө тургузугуна азы-бүрү мугулай теорияларын күштүгө биле шүгүчүлөгөн.

Россияга славянофилдер болган официалыг идеологиянын төлөөчүлөрү бурган-шаккыныч идеяларын илип үндүрүп, шаккында бөрүгө болза, шынныг чүдүлдү билдириши дөш чаламын дегип турганнар.

Белинскийн оларын кайсын-даа мөтө-хуури-маз теориясын дөш чылча шүгүчүлөгөн. Белинскийн Маркс биле Энгельстин «Немецко-французский ежегодник» деп журналга үлүп турган чүдөлөрү-биле тажыкыны—оң материализмин болган шаккында улуг атеизмин быжыктырган.

Белинскийн Фихтенн субъективтиг идеологиянын шүгүчүлөгөн, Гегельдин политиктиг болган философу үзгө-бодаларын база чылча шүгүчүлөгөн. Ол Гегельдин философиясында диалектиктиг идеяларын белик үеелешкөн, оң абсолюттуг идеянын болган политиктиг бөрүү үеелдери ирадыр ап оштанган.

Гегельдин философиясында Пруссиянын конституцияныг монархияны болза, ниятселин көзгүлдөшөгөн дөш чаламын болуп турар, мынчанаш Гегель өз чугаанын боттуп чүтү-биле энтелектикчел кыйгынын турган. Белинскийн өң чөгөнчү кымык болган кылдыр философия-дыр деп көргөн.

Россиянын феодализм-крепостниктиг социал амыдырамын Белинскийн бөрүү шашп, өң орнуна бодуну революсчу демократтыг идеясын илип үндүрүп чораян.

Белинскийн философу-материалистиг үеелдери идеализмин азы-бүрү херекчелер-биле улуг дошкун демиселин үеелдө быжыгып доктамап болган орус революсчу демократтарын идеяныг чөсөк болган.

Белинскийн материализминин ёзуу болза, демократизмин болган революсчу чорукту атыштырын турарын. Ол чорук Бармын Европанын философиясында мынганга Гегель биле Фейербахтан оң артык күштүгүн төдөрөгөн турар чүдө болду. Ол Герцен мынча, диалектиктиг материализмге чыныгы чедип келген, төдөрү материализминин мурунуга тура дүшкөн. Белинскийн философу материализминин идеяларын көзгүлдүп турган-даа болза, орус иретинде харааны-биле дошкунгай-

нын харааны-биле Маркс—Энгельстин диалектиктиг материализминде чедир келдүрүлүп шыдаган. Ол 1848 чылда өлгөн, ол чылдын «Коммунист Манифест» партиянын үнөгөн. Белинскийн өң баштайгы марксисти чөгөп-биле тажыкыныга өлүм моондөк болган.

Белинскийн идеалистига таламы чаккы кылган. Ол Гегельге шуут улуг болган ниятселин, бойлустун, өргөткөн, уран-чүдүлдү көзгүлдөшөгөн хандыг бир чүтү-биле өң мынча көзгүлдүп кылдырлар деп билинчяныгө улур турган. Гегельдин ниятселин көзгүлдөшөгөн конституцияныг монархияга чөгөш, өң мынча көзгүлдөшөгөн турар алды деп болганы ол бөрүү шаккы.

Белинскийн орус улугуна төөгүлүг чорудулашынын, өң революс болган херектеринин таламы-биле үзгө-бодаларын бодун системанын тургускан, орус улугуна келер үеинде ол ханды идея-биле бүтүрчөшчөк. «Бистер, орус кижилер болу-дүстүн политика болган күрүгө таламы-биле херезис чыгыныг чок; бүтү славян улустарын ниятселин чүдө биле быжык болган күчүлүг күрүгө кылдыр катышкан бис...»

Белинскийн күш-ажылдыг улуг рылал болган капитализминин ужур-дүржөк чоруну эки билип чораян, ол Бармын Европанын болган Американын буржуазиянын даргаачы чорун илөрдөп, чуртунга өскөргө болган сатыныпкан космополиттерин чыны-биле шүгүчүлөгөн чораян.

Белинскийн литература-шүгүчүлөгөн таламы-биле чүдөлөрүнө революсчу болган философу идеялар хандымын биле сининкич турган. Россияга ол бир-ле дугаарында «арыг уран-чүдү» деп реакция теорияг улуу демиселин эгелөөн. Мынчаарда Россияныг кул эдилекчи тергидеки аныгылар шак ол реакцияны теориядан бир шак-биле хандыктын турганнар билдингир болтай. Чалбыштыг Белинскийн утаакчы болган шүгүчүлөгөн Белинскийн шак ол хоралыг теориялар дөшкөлдө болу-биле хей чылдарда чорудуп келгенинде аныга, мурунук чөгөлдөгөн чорун олар крестовниктиг тургузугуна үеинде чонуну ырачанын шынчы баштыкчылар, камгалакчылар болган өңүктөрү болуп турарын айтып бөрүлдөп чораян. Оң билжөөн болза, «чөгөлдөгөн багай

ном билжөөн дөш өршөк болур, хоралыг ном билжөөн дөш өршөкөс».

Белинскийн болза, уран-чүдү бедик идеяны болгуну дөш, ол чонуну болгуну дөш денемиселин чораян. Уран-чүдү болза, ният

Орус улустун алдарлыг эртинези

(Күрүнениң төөгү музейинин залдарында)

Москвада төп магистралдарының бирээси—дубай, чыгарып каан Горький кулачузуун Кызыл шахе чокушупап келген ужуна кызыл туубу-биле туткан белге бажым бар. Соңгалары болгаш кыры эжикини дөккүни алган турар нарын угузаларың суургажыптар-биле ол каататынган.

Ол—бистин Төрөн чуртувустун төөгүтүңүң талазы-биле материалдарың өң-өңүң шыгамыларыңың СССР-де өң улуг бажымы—Бүрүнениң төөгү музейи-лар. Оң заллары баштай-ла ачкынган чүвүндөн бээр бо чылдың июнь 8-ге чедер чыл өң болур. Ол үениң иштинде музей болза, миллион-миллион совет кижилерге, чүгө москвалыларга эвес, харын бистин социалисттик Ала-чуртувустун өң ырак кыдыларының чуртувустарыңа сурагың, чуртуң өскү эртем-албан черлериниң бирөөсү болур берген.

Күрүнениң төөгү музейиниң сурагызының дугайың чүгө эртен чымын апаз бир миллион чүс муң амыг чымын чораш барганы бериң өң тоза чугаалаң турар-дыр. Музейниң амыг, чарык догар өрөөдериңге (ол 40 амыг ач догар савагың) түң бүрт-ле эртенде келжээге чедир чорашыңарың ужу-кымы көзүбөс агымы угулчулар турар.

Музейниң байлаз мырзаң савап четинмес. Оң археологтуг кидилдиниң өрте шагың тургаларын өренип турар совет археологтарың чурттан кызыланың өң чымдым шыгалыгыңа. Мында эртеңи орус чоостарың-ла, аша куудуларың-ла, Грецияны, Римни, Византияны, сизидитерни, араб халифаттың, Индияны, Кытайны, Барыма Европа чуртувун, Американы чоостарың болгаш орус база даштык мастерлерниң амыдарың көрүп болур өрте шагың өң улуг коллекцияны чыгган. Музейниң залдарыңа фарфортуң, фаянстың болгаш майбандарың коллекцияны, чашың болгаш соок чепекти—эртеңи чалар, пинальдер болгаш куудулар мушкеттер деп боолдарга өгөлөөш амыг үениң карыбарыңе болган боду октавыңар бооларыңа чедир чымын дегелен.

Оң фондустуңда эртеңи орустун чуртталгының, сийлип кылдыгың, чүвүң өң кылдыгың, антропологияң, мивнаторларың чогаалдарың бар. Оларны арамыңда улуг сонургалды бодулар чүвүлөр: Федор Иванович царьны үрүткөн баштайгы орус аяның (шажымыч уткалыг эвес) чурук, тарзычылар дайынының баштымы Емельян Пугачёвтуң чурук, бидинмес чурукчуңуң чуралы император II Екатеринаның үрүткү, орус деди, чурукчулар Троишаның, Серовтуң, Верещагинаң кылганы боду-луг чуруктар. Чораш кижилер алдан эверге малаз до кончук улуг, бистин Төрөн чуртувустун төөгүтүңүң, кижилер иштээлиңиң хөгжүдүзүңиңиң эртеңи үезинде—350—120 харе муң чылдарга хамаарып турар доштуг үгө чедир болган доштуг үениң эгең адыкың дааловиттен өгөлөөш, эртен чүс чылдың 70—80 чылдарыңда Россияда амыччыларың револютуң шимчөөшкениң эртеңи чедир чүсчүс муң хэр харлаан ному ажиң олурган ышкы болур. Орус үрүнениң хөгжүдүзүңиңиң бугу-ле өтатарың-биле, орустун өңү черлерин өгөлөөш, оң чуртталгың чон дарыларың үзгөн даштыгың чыл саның эжелекчи дайызырктар-биле орус улустуң демиселериниң оң дес-дараалаштыр каныштырар. Агрессорлар Русье барымы-лаз, чөөн-лаз талаан келгилең. Ыңчал-ажок олар малаз чүгө дола аштарыңыңа таварып турганнар.

Музейде орус улустун алдарыңың кайгамчык хей саның эртинези чыгган. Чүгө орус чепектиң бугадың дивес адыры эвес, харын бистин чуртун улустарының крестовый болган шагиталыг дараалдың турар үезинде-ле чогаалың чуртувун турган байлаз културалыңың уран-чүгүдүң, литературалың, эртемниң бөөс аалдары болуң турар.

Кайгамчык делегелер орус күрүнениң өгөдүзүң, XVI векте даштык дипломаттың болгаш сазың харызааларың сайыралың көртүп турар. Найсылдыгың 800 чыл болганыңа чедирген байырыңа өң Сталинниң бизнели болза, Москва «... тарамы Русьту чыгыс күрүне кылдыр катыштырарыңың үндениң апарган».

Ол катыгыңың этаптарың, орус эконимияның болгаш културалың өгөдүзүң музейниң материалдарың-биле эдэрти хайгаарарың берге эвес. XVI вектин эгезинде Москва Кремлинниң макели бар. Ол боду мичаның үгө орус бидиниң архитектурутүрүсүң, хоорайны планназың тергип көртүп турар. Тола делегелер бистин үгө чедир келген национал архитектуралың тураскааларың—1555—60 чылдарда туткан Василий Бажениниң дуганың, Коломенский суурда Вознесения хүрээниң болгаш өскө-лаз хей өгөдүлериң көртүспүшөөш, XVI векте орус културалың биде деңгелиң херечилек турар. Канада 1714 чылда Москваның херини көртүп турар улуг чурук бар. Ол документ болза, ол үгө-ле орус найсыл до кончук улуг хоорай апарган тургыны херечилек турар.

I Петриңа чуртылганың дужунда Россия дугайыңда материалдарың чыгганы тергип солуң. Чораш кижилер борта ала-чуртун үдетирүңүң өгөдүзүң болгаш сайыралың көр. Эгезиңе делегелер ол үгө үндээлиңиң Уралда Невьянский заводка, 1721 чылда тургустунган металлургия заводу-биле катай Екатеринбургка (амгы Свердловскке) эгезип салган улуг Ярославская мануфактурага тураскаатыңан. Мында-ла куудуларың уран артамың үгөдүлериң, шил үдетирүңүң сагыңың кылдыгы бар. I Петриңа чуртталгың графиканы болгаш оң чок кижилерни байлаз көртүспөш, ол ышкы оң ху эдилелери, ылаңгыла вафтон, Архангельск чорда олуртуп чорашың терге, похоттарың бирөөсиге I Петр-биле калы чораш парлар станок база бар.

Орустун амыг дайының флору мичаның үениң корабльдериниң макели-биле көртүспөш. Оң баштайгы-ла алдарлыг тинделегери—Гангут шенекке (1714) болгаш Гренгам ортуука—(1720) шенек флотту чыла шапканы—ол онза дээди учурушунарың чурук болгаш схема көрүп-биле көртүспөш. Делегелериң дика хей векини орус шенек мерезияңиң төөгүтүңүң алдарың арналарың бирөөш—Полтава тулчушунуңа тураскаатыңан. Оларның арасында—XII Петриңа иезиңиң кадан швед штандарт болган сийлениш эжелекчи оважыр боо бар.

Орус улустун тиялкетер өгөдүзүң ханы патриоттуң чорашарың сурагың суворовуң похоттарың, 1812 чылдагы Ала-чурттуң дайының болгаш 1853—56 чылдарда Севастопольтуң мадырлыг камгаламың дугайыңда хей-ле саның материалдар көртүп турар.

Алпың дагарың уран үгөдүзүңиң чуртталгың сийлип көртүспөш. Бирде тамылаз чак касыкче балың, бирде чымын ышкың ийлерге үнүң тура, оларны кымыл удузың каржып эртин турар. Орус чепектиң өңү оң алдарың чедип алган похот дужунда суворовчу эсер-мадырларың илди орутуң эртенер.

Смоленскиң камгаламың, Боронино тулчушунуң, Наполеоннуң агешериниң долу чуртталгың чорашарың дугайың 1812 чылдың дайыныңа тураскааткан делегелериң материалдарың чугаалаң турар. Мында хей-ле документилер, чепектерниң үгөдүлери-биле калың, эжелекчилярниң каагытканы солун чепектер кичээңиңиң хандырар. Ол чепектерниң арасында—Наполеоннуң похот оруну, дещи чоруттарда октапкан шапактар, Даву маршалың херексели, француз армияларың туктары бар.

Севастополь камгаламыңа тураскааткан залда ол төөгүтүңүң болушунуңу боду көргөн чуртталгың амыдары эвеш эвеш. Мында үгөдүң эртинелериң чыгылаз—бистиниң чорашкан чуртталгың даяныч делегелер, орус медаллар болган орденнер, ядроларың болгаш карчелиңиң бугуң-адыры, адмирал В. А. Корнилотуң өлүңүң бажылаткан дужунда кедип тургалың ишпила.

Делегелериң оларның төөгү талазы-биле дес-дараалың көрүп тура, чораш кижилер улуг орус үгөдүң эртем, техниказың, литература, уран-чүгүдү кайы хере дүр-өң сайырап турганың көр. XVIII вектин ийги чуртталгың көртүп турар делегелер бар чүвүлөр: генийлиг орус механик Н. И. Понзуновтуң чогаалыңың баштайгы Б. М. Штиглицтиң макели, К. Д. Фроловтуң чер адааның гидротехниг чепексиз кылган шыймы, талантымыг орус мастерлерниң кылганы уран-чечен кылдылар бар. Музейде орус шийлиңек чогаалчылар Херасковтуң, Суваровтуң, Державинниң, Бараминниң, Фовзинниң, Новиковтуң болгаш өскелерниң-ла амыдарыңың, чогаал амыгыңың дугайыңда чугаалаң турар хей-ле үгөдүң материалдар бар. XIX вектин баштайгы чуртталгыңа тергип улуг сымдыктар болуп Пушкинниң, Лермонтовтуң, Гогольдун, Грибоевдуң, Крыловтуң аттары чымчынып үнгөн. Чуртталгың, ховар үндүргөн номнар, шийлиңек документилер чораш кижилерге орус литературалың оң генийлерниң дугайың чугаалаң бээр. Ол вектин ийги чуртталгыңа А. Н. Толстойнуң, А. Н. Островскиниң, Гончаровтуң, Некрасовтуң, Чернышевскиниң, Салтыков-Шchedринниң аттары дымзың адытканың. Орустун национал музыказың, сийлип кылдыгыңың, театр тергипиң бекчиге көдүрүп үгөр.

Орустун эртемниң угааныңың улуг Ломоносовтан эгелеш, Менделеев биле Столетов, Семенов биле Павлов, Бутлеров биле Тимирязев, Лобачевский биле Ковалевская, Лодыгин биле Яблочков болган өскелер ышкың ийги хей орус база делегелер эртемниң карифейлерине чедир көртүспөш.

«Төгү эртемни болза... хамыгың муруңуңда, материалдыг чагай чоруктуң бүдүрүдүлериңиң амыгың чончук төөгүтүңүң, улустарың төөгүтүңүң өренип көрүп ужурут». Эң Сталинниң бо генийлиг чугаалың делегелериңиң үндениңиң салдынган. Оң көртүспөш реформа муруңуңда Россияның тарыхыңа чуртталгың амыдарың болган чуртталгың-биле танышкың алдырар. Олар тарыхчыларың аңгылаңыңыңың канычар болуп турганың, амыгыңың, агымыңың канычар төртүңүң келгениң, дараакчылар биле демиселге оң канычар киргениң көрүлөр. Эң-ле байлаз делегелер Степан Разин болгаш Емельян Пугачёвтуң тулчушун болгаш улустуң тура халымыңың дугайың болгаш тарыхың дайыңарыңың нарын чугаалаң турар.

Россияга хосталгалыг шимчөөшкениң өгөдүзүң болгаш өгөдүңиң орустун эртем револютуңуң Радистерниң амыдарың болган демиселиң, 1825 чылда декабристерниң тура халымыңың көргүскен үгөдүң материалдарың биле көртүспөш. Херек кырыңда бар документилер болгаш ховар үндүргөн номнар револютуң демократтар Герценниң, Чернышевскиниң, Белинскийниң, Добролюбовтуң, Писаровтуң амыг-чорудуларың чуртталгың иледиң турарлар.

Россияга капиталыңың хөгжүдүңиң амыччыларың улам-ла даражымы-биле дарлаатыр чорашыңга үдеткенге. Музейниң эртен чүс чылдың 70—80 чылдарыңа тураскааткан түнөө делегелериңде хей саның документилер болгаш фотокастатгалар, амыгыңың агымыңың демиселиң дугайыңда Россияга марксизмниң сийлиңиң кырып келгениң дугайыңда тоолжун турар. Беркүч малаз, орус амыччыларың Солуг чүк, Энгельснин баштайгылар стоклар Халтуриниң болгаш слесарь Оберковскиниң чуртталгың, Петр Алексеевичиң чуртталгың болгаш өскелериң-ла оварларлар. Кичээңиңиң Петр Алексеевичиң сүдүл: «миллион-миллион амыччы чонбарың тырч холдыр көдүрүп көр болгаш солук чылдар-биле кызыл-кызылган деспотизмниң мончыры бугуң чаштай бээр эвеш!»—деп царьны судьяларыңың муруңуңа хилениң каргыш сөстөрүңиң үндениң дүрүлөөш улуг чуртталгыңың чуртталгың.

Күрүнениң төөгү музейинге чораш эвеш кижилер бүртүп болуңуң Төрөн чуртталгың, бодунуң чону дөөш көнчүч улуг патриоттуг чорашарың сийлиңиңиң алдыр. Мырзыңиң шагда-ла орус черниң сурамы, хамаарышма чорун камгаалаң, оң байлаз болгаш улуг делегелер алдарың көрүлөткөш, бугуңуң азыгыңың дөөш демиселиң чорашарыңың аттарың ылаңыңың-биле дагынап чыгарар.

К. МИХАЙЛОВ.

Нияттың мал ажылыңга кол кичээңейни салыр

Партияңың XIX съезидиңиң директиваларыңа мал ажылыңың талазы-биле көрдүгөн сурагаларың шешерин ботулдырар дөш өңү районнуң колхозчу малчылары чүктүдүп ажылдап турар. Мала таарымчалыг кажа туралгы хандырың, амыгыңа дуржулгалыг малчыларны шийли божытаалыңдан 1952 чылда районнуң колхозтары мал өстүрүшүңиң планың нияттиң-биле 102 хуу күтүскөн.

Бо талазы-биле «Торгалыг» колхоз (даргазы өң Доржувай, парторганизация секретары өң Балдыра) эртен чылдың мал өстүрүр планың 115 хуу күтүскөн. Ылаңгыла 94 бешерин кулаңарың бүрүн алган чылгыңың Шаңаан-оол, 43 иевестерин бызааларың чидирч чокка долуктурган малчың Дадар-оол, төрөөң 125 хой, өшкүдөн 213 аны, хураганы меңди алган Кусека-оол ышкың овакшан хулээңеңиңе ах-сеткиңиң малчыңар колхозта хей илереп турар.

Нияттың малың өстүрүр, оң продуктулуң бидерин дөөш күжениңиңиңиң ажылдап турар малчыңар «Совет Тываны беш чыл оң», «Ызыл туң» болгаш «Коммунизмче орум» колхозтарда база бар. Ындың-ла болза, муруңаңыңың амыгыңың дуржулгалыг улам калбартыр, ылаңгыла чаш малды меңди ач, эки өстүрүп амыг талазы-биле хемчеглер четпес чорутканың. Мадаз районнуң колхозтары бо чымын төртүңгөн чаш малды чүгө 95,5 хуузуң камгаалаң алганы факт болур.

Малдың ажаалдымы эки, төрүр малдар семие болза, оң төлү күштүг боткур болуп, белең арабас-лаз болур. «Торгалыг» колхоз бо чымын 1400 өшкүдөн 1415 аныңың алган, ылаңгыла чаш хураганы сырыңы турганыңдан 1394 хойдан 1390 хураган ап, эвеш кыш хураганнар харамаңың болган. Бо талазы-биле өвөстөрүңарың хемчеглер четпес адычыңың турарың, ылаңгыла районнуң болгаш колхозтарда мал өчкөлери, зоотехниктер конжак ажылдап турар.

Амыг үгө, колхозтарың малың чайгы семиртилгелге организагың шийлип эгелээш. «Торгалыгың» Чока бажы, Ах-Хеминчаар, «Ызыл-Тукуту» Барык, Холмыңар баштары, «Совет Тываны беш чыл оң» колхозтуң Чайыг-Хемпер, Чүс-Тук, Холу, Көжө бажы, «Коммунизмче орум» колхозтуң малы Кара-Дит, Улазтай, Чалама болгаш Хандергей бажы ылаңгыла олар солуп чайлагалар.

Колхозтарда парторганизациялар малчыңар ортуңуңа политикадыңга ажиңи улам дидимдарыңа, а өвөстөрүңария амыччыларың малдың чайгы хайгааралың үгүлүч чорударыңа амыгыңың планың тургустунган, ам ону амыдарыңга амыч-иши холбаштырары эртен.

М. ЧАМБАЛ-ООЛ.

Өңү районнуң төвү Хандагайты суурда ном салың амыгыңың. Мында орус болгаш тыва кылдырты дика хей азы-бүрт номнар бар. Чуртталгың: магың эргелескиң өң Мартының салың амыччыларга номнарың шийли берип турарың.

Чуруу В. Золотухинниң.

Ногаанчыдылгага үрезинден өстүргөн теректи ажыглаар

Төрөн хоорайны чагайжыдып, ногаанчылар дөш кылдылар улуг сонургал, күзөл, күш-биле ажылдап турарлар.

Сөөлү ийи чылдың иштинде хоорайның кулукчуларыңа хей саның мадырны олуртуп ногаанчытыңың ол дугайың херечилек турар.

Эңир чымын чазың хоорайның кулукчу-ауыга чымын тарылганыңа кырып турмула мөң чымын 5 хире хуулыг бичи оол ышкы бугу тулдун алган келди. Эске улаз ышкы канычар олуртуп менден алтырып турарга-ла мичаары оң боду, мону олуртуп болур бе деп менден алтырды. Бичи саводолтуң күзелиң, иделелиң хандылары-биле оң долуңда өлүг ышкы бугуң, даяр дымдыг бичи ышкы-биле солаш, канычар олуртуп аңа чугаалаң берген мен.

Ышкы олуртуп, өстүрүп амыг артамыг болганың дугайыңда оң өөрүшкүзү, чорашарың, амыраңың карактарыңа көс түп турган. Ону өрөшп хоорай чаштай тургалың улуг, бичи чокка бугу чончу улуг сонургалымың база катып канымың болган мен.

Чончуң улуг күзелиңиң, күшажылыңың туңгелде Леани кулукчуңуңда, Улуг-Хемниң өринең болгаш дика хей албан организагыңа черлериниң бажыңарыңың, чуртталга бажыңарыңың чымыңа мадырны хей-биле тарып олурткан, олар ам ногаарың, хоорайны каастап турарлар.

Оң-биле черелештир хоорай ногаанчыдылганыңың амыгыңа ам-даз улуг четпестер бар.

Ышкыңың чамдык черлерде ам-даз олурткан, олурткан мадырны ажаалганыңың байланың болгаш билгилерде ам-даз чымын, нияттың өңү-чөргөңиң каныч камгаламың кижилерниң бүрүзүң-биле олурткан мадыр үгөш, ара өлүр, үрелер чорукка таварып турар.

Олурткан мадырны үнөйи баарыңа ам багай үнүң тургалыңа агрохемиялыг хемчеглерниң четпес базала улуг чыдагалың болуп турар.

Чамың кижилер чаз олурткан мадырны бугуңуң дөшөгө байлаңыңар болгаш өвөриңе болгаш деп турар. Ол болза, ший эвеш. Олуртуп-биле туртуп алган мадырның дамылыңың хей кезип черде хөвөр артар болгаш дамылдары үстүп калыр. Ындыг төдөө, чаз олурткан мадыр дамылың чаз системаның өстүрүр асар. Чаз олурткан хей бүрдүгү ышкы шыгы-биле бүрдүп чөмгөрөш, бажың дамыл системаны өстүрүп шыдаайың бар. Ындыг болганыңда мадырны бүртүп баштайгы үезинде ылаңгыла үнүңүң шыгы-биле кө турга-ла өгөдүлге барып дамылың сайыраалыңыңа мадырны бажы кургап өлүп баскыраар. Ындыг мадыр үнүң дамылың болуп шыдаам. Ындыг төдөө, олурткан до-

С. НАЗАРОВ.

Ызылдың көдө амыг-агыг техникамуңуң башкың.

Хей саның шитпирлерден боттуг ажылче шилчиир

Район Советидиң күтүскен комитети ышкың мадыр улуртуп организагыңа хамаарылыгың демиселге ажы-агый, кулукту, политика амырларыңың чыдамың-биле шитпирлерни үндүрүр чүгө чөптүг эвес, харын албан болур. Ылаңгыла шитпирни күзөл азымың ажиңды боттангың оң эвес-ле болгой. Хамык үжү хей саның савырлар, доктаал, шитпирлер бижип үндүрүңде эвеш, а оң күтүскен дөш демиселге, амыг иш-ке холбашпа дуртулгалда деп чүвөңи совет амыччың бүртүп билеп турар ужурут.

Мындыг түрбүзе Барың-Хемчи райсовет күтүскөн (улуртукчулары Брасный, Пичугин) шитпирлер үндүрүңге областтың өске райсовет күтүскөнүңдун муруңың, а оң боттангылың хынаар, күтүскендиг негээр, улуртуп талазы-биле соңжактың болуп турар. Муруңуң байдаларыңе ханылаң мывайың, бо чымын, ылаңгыла чер-чер Советтеринге сөңүлдүлериң үндениң бээр чамдык чижектерни мадаз көртүскөң-де четчир.

Районнуң кулукчу-чырыдымыңың кидилиңиң баштай өгөдүң алган, оң улаваңда оң инспектору Рамыновтуң илеткел дидимың, ылаңгыла үр болбаңда күтүскөнүң хурагыңа база катып илеткел. Ылаңгыла ол кидилиңиң ажиңдыңа каныч-ла чуртталга болбаң.

Рамыновту ажиңдыңа талазы бо-ла. Районнуң кулукчу бажыңың директоруңа арагың, мораль талазы-биле булаган

М. ДАЙЫР.

Профэвилел бөлүүнүң ажылың экижидер

Чөөн-Хемчи районнуң Хандергей суму-аула «Ызыл таралың» колхозта 7 чыл шкколазыңа күрүңе албан черлериниң амыччыларыңың профэвилел болур бар. Оң организагыңыңа өң Попова үш чыл хире ажылдап келген. Кижилер болгаш ол дарга эвеш дуржулганы алган, ажиңды ужурун биле берген болгу дег. Херек сөөлү үгө мырзаңиң дедир болуп турар.

1951 чылдың 9 айлаң бээр ам үгө чедир кижигүң талымыры бериң четче хавыр-тымластаң. Чамык хавыртыңаң дамы-вырың профэвилел бөлүүнү организагыңа өң Попова бодуңа ажылдап алган. Революция комитетиниң илереткениң баугар алгыра 800 амыг рубль оң кымыңа онажык турар. Эртен болгаш бо чылдарда ийи-чанык болган хурааларга көргөн 5 профэвилел кижигүңериң ам-даз билет көк. Эң Попован ол дугайың негөргө үрүчүч «районда билет черде чок чүвө-дир» дээр.

Сөөлү болган өгөдүң сөңгүдээ хураала профэвилел бөлүүнүң амыгың экижидер дугайыңда кижигүңериң кылганы савал-пүтүгүчүдөөр күтүскөнүң. Профэвилел бөлүү план чок ажылдап келген болгаш бугуң чыл иштинде чыгыс-ла катып ният хураалы кижигүңериң негөдөң-биле кылган. Социалисттик күш-ажылың сагыла-чуртумуң дугайыңда айтырлар чугаалашпаң. Кулукчу-массалыг ажиңды, шккола шеф ажиң чуртумуңиң турар.

Профэвилел бөлүүнүң амыгың экижидер дугайыңа өң Попован кыш улаз саңалдарың өске аштер кийип турга-лаз, оларның түнөө чок болган. Профэвилел бөлүүнүң амыгыңа күрүңе албан черлериниң профэвилелдиң Чөөн-Хемчи райкомунуң таламыңдан күтүскөң сабагы, бөр чепестериңиң туугаар талазы-биле хемчег албай турарыңың чыдамың чүдө ири?

С. ПОПА-ООЛ.

Институттуң шыдыраа чемпионаты

Кызыл күрүнениң башкы институту-аула 1953 чылда шыдыраа талазы-биле чемпионатың тыварыңың (болдарың болгаш урууларыңың) ийи бөлүк маргалазымыңа шунту 18 кижилер илди.

Шыдыраа маргалазымың түнөөдөгү болдарың О. Биче-оол 9 кижини, уруулардан П. Виноградова 4 кижини уташ, туу-бүр бирги черлерин өгөлөп, институттуң 1953 чылда шыдыраа талазы-биле чемпионнары болганнар.

Туулар организагың чуртталга-биле эки болган. Студенттердиң Ф. Табаев, В. Чөкүл, А. Эртен оларны багай эвеш ойнаыңың база демделген.

А. САТ.

Бөрү-биле демисел

Бөрү болза, бистин мал ажылымыңа өң хоралыг дайың. Бистин сурагымыс болза, чүгө мадыр бөрүгө чидиртпес дөш канычар эвеш, харын бөрүңүң болуп угул-лаар дөш демиселер ужурут бис.

Бөрү-биле демиселди эрестиг чорудуп, ылаңгыла оң төрүң өстүр турар үезинде кырып олуртуп турар үгөдүңиң кижилер бар. Чижээ, Стү-Хөл районнуң Хер-Тага сумуңуңда Сталин агыг колхозтуң кижигүңи өң С. Дартай колхозтуң мадырны олары болур Ору деп черге төрүп алган 7 оодуг бөрүңүң холдуң кедип турган, оолдарың-биле мады болуп өлүргөн. Эң С. Дартай бөрү-биле демиселди ам-даз үрүчүчүң турар.

О. БЕЛЕН-ООЛ.

Нийттиң хөрөгизин будагадырбарас

Болхоз тулуктарыңың онза негөдөлүгү мындыг чугула үениң биле тура тулдуг херектер эмиң материалдарың сачкыдап турарың артыл Устаың каржымы-биле үрүнениң савар апаар.

Барың-Хемчи райоңда «Леани орту» көдө амыг-агыг артелиңиң даргазы Халбын бажыңыңың белектер алганы мадыралардан 20 амыгың чөкөч чаз мында магазың эргелескиң Мыңгө сөткөн. Нияттың хөрөгизин бодун

